

VIDA DEŽELAK-BARIČ

PARTIJSKO ŠOLSTVO MED NARODNOOSVOBODILNIM
BOJEM V SLOVENIJI

Komunistična partija Slovenije je tudi v najtežjih pogojih fašistične okupacije skrbela za neprestano ideološko-politično vzgojo najširših plasti prebivalstva, kakor tudi za usposabljanje neizogibno potrebnih kadrov pri opravljanju vodilnih političnih in strokovnih nalog.

Pri osveščanju prebivalstva so opravljali pomembno in odgovorno nalogo zlasti komunisti, za kar so morali biti tudi primer-
no usposobljeni. Zato je bila naloga vsakega komuniste, da se je individualno izobraževal, partijske organizacije pa so imele poleg organizacijskih tudi študijske sestanke. Pomembna oblika usposabljanja, predvsem kar zadeva obvladovanje trenutnih nalog, so bila še partijska posvetovanja in konference.

Medtem ko je za predvojni čas značilen intenziven študij marksizma in aktualnih problemov v okviru osnovnih organizacij, krožkov, na robiji, tik pred vojno pa tudi v partijskih šolah v Dubravi pri Zagrebu in Makarski, kamor so odhajali predvsem vodilni slovenski komunisti, so vojne razmere zlasti v prvih dveh letih onemogočale študij v tako organizirani obliki. V tem času se je izobraževanje omejevalo v veliki meri na samoizobraževanje preko narodnoosvobodilnega tiska, v prvi vrsti dveh partijskih organov — Dela in Ljudske pravice ter Slovenskega poročevalca, glasila Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Edino v partizan-
skih enotah so partijske organizacije, kadar so to dovoljevale boj-
ne razmere, imele boljše pogoje za skupen, organiziran študij, ven-
dar je še ob koncu leta 1942 bila več kot polovica partijskega
članstva (okoli 55%) vključena na terenu.

Potreba po izobraževanju se je pokazala predvsem pri tistem partijskem kadru, ki je bil v članstvo sprejet že po okupaciji. Tako so v Ljubljani, kjer se je število članov od okupacije do konca leta 1941 kar podvojilo, v letu 1942 na pobudo okrožnega komiteja KPS oziroma poverjeništvu centralnega komiteja KPS za Ljubljano

organizirali študijske sestanke z zaokroženim programom, ki jih je vodil sekretar komisije za agitacijo in propagando pri centralnem komiteju KPS Boris Ziherl do svojega odhoda iz Ljubljane v začetku leta 1943. Pri izvajanju tega programa specialno za pripadnike Varnostno-obveščevalne službe OF, ki so bili v glavnem člani KPS ali SKOJ, je nekaj časa sodelovala tudi Živa Kraigher.¹

Zanimiv je primer kamniškega okrožja, kjer je tamkajšnji sekretar KPS v težnji za čim hitrejšo organizacijsko utrditev Partije v juliju 1943 organiziral 14-dnevni seminar za bodoče sekretarje rajonskih komitejev KPS, ki jih je pritegnil iz vojske.²

Vendar lahko govorimo o partijskem šolstvu v pravem pomenu besede šele od ustanovitve Višje partijske šole pri centralnem komiteju KPS. Na organiziranje tečajev je centralni komitej KPS mislil že poleti 1942. Na seji 10. avgusta 1942 je med drugim sklenil: »Nemudoma je treba organizirati pri CK štirinajstdnevne tečaje za aktiviste z vodilnimi funkcijami.«³ Toda Ljubljanska pokrajina je bila takrat že sredi sovražne ofenzive in kmalu nato je vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja moralo zapustiti Kočevski Rog, kjer se je zadrževalo od pomladi istega leta.

CK je potem zadolžil Ziherla, da naj pripravi študijski material za tečaje. Ta je zadnjega oktobra 1942 pisal Kardelju, da bo potrebno obdelati predvsem teme o Partiji, teorijo revolucije in revolucionarne oblasti, probleme socialistične izgradnje v SSSR ter teorijo države v zvezi s sovjetsko ustavo. To bi bil minimalni program, ki bi slonel na ustrezajočih poglavjih iz VKP (b) in Stalinovih Vprašanj leninizma, ter dodal, da je to »brez dvoma odgovoren posel, toda nekdo se ga bo moral lotiti, če hočemo ideološko izgradnjo kadrov postaviti na solidne noge.«⁴

V zimskih mesecih je vodstvo sicer stalno prebivalo v Dolomitih, verjetno pa zaradi majhnega obsega osvobojenega ozemlja in nujnega varovanja konspiracije, če se je hotelo obdržati tako blizu Ljubljane, ni več računalo na organiziranje tečajev. Pogoji so bili izpolnjeni šele potem, ko se je pomladi 1943 ponovno vrnilo na Rog. Rog je nudil s prostranimi gozdovi, slabimi komunikacijami in po izselitvi kočevskih Nemcev konec leta 1941 redko poseljenimi območji, varno zatočišče partizanskim enotam, vodstvu narodnoosvobodilnega boja in njegovim osrednjim ustanovam (partizanske bolnišnice, tiskarne, delavnice itd.).

Leta 1943 je postal problem zadostne usposobljenosti partijskih delavcev zelo pereč, saj so do tega časa padli ali bili zaprti že številni starejši, izkušeni komunisti in so na njihova mesta stopali mlajši, brez zadostnih organizacijskih izkušenj in teoretičnega znanja. Zato je CK KPS pohitel z organiziranjem partijske šole pri CK in nato še nižjih šol.⁵

Partijska šola pri CK KPS je pričela z delom julija 1943 blizu Cinke na Kočevskem Rogu. Od ustanovitve do marca 1944 je šolo vodil Boris Ziherl, upravnik pa je bil Ferdo Godina, do septembra 1944 je bil njen upravnik in predavatelj Ivan Bratko, od oktobra 1944 do marca 1945 je šolo vodila Pavla Mastnak-Luša, za njo kratko obdobje Milko Goršič, tik pred osvoboditvijo pa je postala

upravnica Francka Klinc-Srebrnjakova, ki je bila upravnica šole potem vse do leta 1948. Poleg vodij šole so pogosto predavali o aktualnih vprašanjih člani CK KPS (Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Franc Leskošek, Boris Kraigher, Vida Tomšič itd.).

Od ustanovitve šole pa do osvoboditve se je zvrstilo 12 tečajev z vmesno skoraj štirimesečno prekinitvijo po italijanski kapitulaciji in nemški ofenzivi jeseni 1943; en tečaj, ki se je pričel v začetku septembra 1943, pa je bil zaradi kapitulacije Italije prekinjen.⁶

Partijsko šolo pri CK KPS je obiskovalo 557 slušateljev, ki so prišli iz vseh pokrajin Slovenije, bodisi kot politični delavci na terenu, v vojski ali kot vojaški funkcionarji. Tečaji so bili različno dolgi in so trajali od treh tednov pa tudi do dva meseca.⁷ Tečaje od oktobra 1944 do januarja 1945 (VIII, IX, X tečaj) so imenovali srednje oziroma pokrajinske tečaje, verjetno zaradi tega, ker so trajali relativno kratko časa in so jih obiskovali v glavnem slušatelji iz Dolenjske in Notranjske, saj sta v tem času delovali pokrajinski partijski šoli za Primorsko in Gorenjsko ter Štajersko.

Skrb za šolo je pri CK KPS prevzel najprej Ivan Maček, kasneje pa komisija za kadre pri CK KPS.

Tečaji so potekali po predpisanem »Učnem načrtu za partijsko šolo pri centralnem komitetu in pokrajinskih komitetih KP Slovenije«, katerega pa so iz tečaja v tečaj spreminjali, dopolnjevali in ga prilagajali stopnji izobrazbe slušateljev, času trajanja tečaja, dogodkom in spremembam doma ter v svetu. Načrt je v grobem obsegal naslednje teme: razvoj delavskega gibanja, marksizem kot znanstveno spoznanje revolucionarnega proletariata, teorijo države, revolucije in revolucionarne oblasti, nacionalno in kmečko vprašanje, izgradnjo socializma v Sovjetski zvezi, bistvo fašizma, oris slovenske zgodovine od marčne revolucije 1848 dalje — podrobneje pa od 1919, razvoj Komunistične partije Jugoslavije in Slovenije v tesni povezavi z razvojem sovjetske partije in III. internacionale; posebna pozornost je bila posvečena izčrpnemu poznavanju razvoja in ciljev narodnoosvobodilnega boja jugoslavanskih narodov, med njimi zlasti slovenskega: boj za osvoboditev in združitev slovenskega naroda v svobodni in demokratični Jugoslaviji, pomen Osvobodilne fronte slovenskega naroda, množične organizacije OF, izgrajevanje ljudske oblasti, strategija in taktika Partije, množično delo Partije itd.⁸

Delo v šoli je potekalo zelo intenzivno, čas pa je bil maksimalno izrabljen. 4. maja 1944 je partijska šola skupno s skojevsko šolo dobila celo »Taboriščni red«, ki je določal pravila obnašanja tečajnikov. Delovni dan je bil razdeljen tako, da je dopoldanskim predavanjem sledil popoldan samostojen študij ali študij v krožkih, kjer so sodelovali tudi inštruktorji partijske šole, zvečer pa so bile redne konference ali diskusije, na katerih so tečajniki nastopali z referati, ki so obravnavali različna aktualna vprašanja iz njihovega dela.⁹

Aktivno sodelovanje slušateljev je bilo zelo pomembno pri oblikovanju lika komunista — političnega delavca, saj je prepre-

čevalo mehanično sprejemanje snovi, spoznavali so vprašanja, izkušnje in probleme tistih okolij, iz katerih so tečajniki prihajali, in nenazadnje — naučili so se govoriti množicam preprosto in konkretno.

Tečaj seveda ni mogel posredovati posamezniku obširnega in temeljitega znanja, kar tudi ni bil njegov namen, pač pa je skušal dati tisto elementarno teoretično, zgodovinsko in politično znanje, ki je bilo nujno za nadaljnje uspešno samoizobraževanje in politično delo. Zato so slušatelje že med tečajem navajali na samostojen študij raznih direktiv, člankov iz časopisov, pa tudi zahtevnejših del Marxa, Engelsa, Lenina, Stalina. Osnovno študijsko gradivo za vse vrste tečajev, ne samo pri CK KPS, je bila poleg narodnoosvobodilnega tiska zgodovina VKP (b).

Ob zaključku vsakega tečaja so slušatelji morali opraviti izpite pred izpitno komisijo, ki so jo sestavljali tudi člani CK KPS, nato pa so prejeli celo spričevala. Ocene potrjujejo, da je velika večina opravila to preiskušnjo uspešno, kar kaže na veliko prizadevnost predavateljev in tečajnikov, saj niso bili redki primeri, ko so prihajali tečajniki v šolo brez najosnovnejšega znanja. Tako je na primer Bratko poročal CK KPS 9. junija 1944, da »večina nima osnovnih pojmov, kaj je to zakonodajna in kaj izvršna oblast, kaj je vlada in parlament, zakoni in ustava itd. Treba jim je raztolmačiti te pojme, da bodo sploh razumeli izgradnjo naše oblasti.«¹⁰

Različno predznanje je bilo pogojeno z dolžino partijskega staža kakor tudi s pripadnostjo različnim socialnim oziroma poklicnim skupinam. Največ tečajnikov je pripadalo skupini nameščencev in intelektualcev — okoli 32%, enako sta bili zastopani skupini delavcev in obrtnikov — obe po skoraj 28%, kmetov je bilo nekaj manj kot 11% ter skoraj 2% drugih.

Ker partijska šola pri CK KPS ni zmogla zadostiti velikim potrebam po izobraževanju, so začeli ustanavljati tudi nižje partijske šole. Tako je oktobra 1943 začela delovati partijska šola pri pokrajinskem komiteju KPS za Slovensko primorje, katero so od drugega tečaja dalje obiskovali tudi Gorenjci, ker pokrajinski komitej KPS za Gorenjsko ni organiziral lastne šole. Zato se je šola uradno imenovala Partijska šola pri PK KPS za Primorsko Slovenijo in pri PK KPS za Gorenjsko. Za organiziranje šole je CK KPS zadolžil dr. Aleša Beblerja ter PK KPS za Primorsko. Šola je delovala do začetka marca 1944, ko jo je CK KPS ukinil¹¹, nato pa je bila septembra istega leta obnovljena (t.i. druga partijska šola za Primorsko in Gorenjsko) in je delovala neprekinjeno še nekaj časa po osvoboditvi.

Upravnik in predavatelj prve partijske šole je bil ves čas Ivan Bratko-Andrej, poleg njega pa še Dušan Bravničar-Veljko in od drugega tečaja naprej, ko je bila v šolo vključena tudi Gorenjska, Oskar Šavli-Jaka, ki je bil član gorenjskega pokrajinskega komiteja KPS. Občasno so v šoli predavali tudi člani pokrajinskega komiteja in centralnega komiteja, ki so se večkrat zadrževali na tem območju.

Prva partijska šola je imela sedem tečajev, osmi pa je bil že na samem začetku prekinjen. Skupaj z osmim tečajem jo je obiskovalo 420 slušateljev, sicer pa 396.¹²

Sedež šole je bil vedno na osvobojenem ozemlju Cerkljanskega (Vojsko, Gačnik, G. Tribuša, Čepovan, Cerkno, Labinje), v bližini partizanskih enot, a v večjih krajih, zaselkih na kmetijah, tako da se je zanjo kmalu razvedelo. Nestalnost osvobojenega ozemlja, sovražnikove ofenzive in domači izdajalci pa so pogoje dela šole še dodatno teževali. Tako je VI. tečaj doživel katastrofo, ko je ob nenadnem vdoru 2. čete planinskih lovcev nemškega bataljona »Heine« v Cerkno 27. januarja 1944, kjer je takrat delovala šola, padlo 24 slušateljev, vseh žrtev pa je bilo 47.¹³

Tudi v drugi partijski šoli za Primorsko in Gorenjsko se je zvrstilo sedem tečajev. Šola je začela z delom 9. septembra 1944, sedmi tečaj pa se je končal že po osvoboditvi. Tudi ta šola ni imela stalnega sedeža, saj so njeno delo zelo oteževali pogosti sovražni vdori, zaradi česar sta bila II. in VI. tečaj predčasno zaključena. Še največ časa se je šola zadrževala v Grapi. Prvi tečaj se je imenoval izredni, sicer pa so se tečaji na Primorskem smatrali kot srednji, aprila 1945 pa so organizirali tudi nižje tečaje. Do osvoboditve sta bila organizirana dva nižja tečaja. V sedmih tečajih se je zvrstilo 270 slušateljev, v dveh nižjih pa okoli 35.¹⁴ Upravnik in predavatelj šole je bil ves čas Jože Lesar, od III. tečaja dalje pa mu je bila v pomoč še Anica Srimšek.

Še prej, konec leta 1943, se je PK KPS za Primorsko ukvarjal z načrtom, da bi poleg srednjih uvedel tudi višje tečaje, v katere bi poklical uspešne kurziste srednjih tečajev, vendar je to zamisel nato zavrnil zato, ker bi moral vpoklicati s terena mnoge vidnejše funkcionarje, ki so bili že tako pred kratkim odsotni in še niti niso imeli prilike pridobljenega znanja v srednjem tečaju v praksi uresničiti. Zato se je PK postavil na stališče, da se dotodanji kurzi nadaljujejo v čim širšem obsegu in da vsi kadri dobe čimprej minimum znanja. Obenem je vodstvu partijske šole naročil, naj da tečajnikom čim več naproti za prakso (npr. študij direktiv) in razvija smisel za agitacijsko-propagandno delo.¹⁵

V obeh šolah se je v enem tečaju zvrstilo povprečno med 30 in 50 slušateljev, z izjemo VI. tečaja prve šole, kjer jih je bilo kar 114. Za obe šoli je veljal »Učni načrt za partijske šole pri centralnem in pokrajinskih komitetih KP Slovenije«, ki so ga iz istih razlogov kot v šoli pri CK od tečaja do tečaja spreminjali in dopolnjevali. Ker so tečaji povprečno trajali le tri tedne, so predvsem skrajšali teoretični in zgodovinski del programa. Tako je Lesar ob začetku druge partijske šole poročal centralnemu komiteju KPS: »Učni načrt je prilagojen vsem glavnim napakam, ki so v teh krajih na dnevnem redu. Teorija marksizma je v glavnem skoro popolnoma izločena, uporabljena je samo v toliko, kolikor mora služiti kot osnova za takojšnje, konkretno postavljanje stvari.

Posebno temeljito se je obdelalo poglavje o Partiji in kadrih, ker je na tem področju delo vseh celic in deloma tudi višjih partijskih organizacij vseskozi napačno. Praktičen in konkreten pou-

darek je bil namenjen predvsem delovanju celic in njenim sestankom ter delu partijcev v množičnih organizacijah, s posebnim ozirom na nastopajočo situacijo.«

Kot cilj tečajev pa je navedel, »da se kurzisti razgledajo po liniji naše današnje politike, da se jim praktično prikaže glavne probleme, ki so pred nami in nakaže konkretna izvedba nalog.«¹⁶

Za primorske komuniste so bili ti tečaji še posebnega pomena, saj so v njih dobili prvo znanje iz marksizma in prva organizacijska navodila. Kadri, ki so živeli v stari Jugoslaviji, so imeli organizacijske izkušnje iz dela v raznih društvih, medtem ko primorski Slovenci pod fašistično oblastjo niso imeli svojih organizacij in so šele med narodnoosvobodilnim bojem dobili prve tovrstne izkušnje.

Tudi v tej šoli so slušatelji opravljali ob zaključku tečajev preizkus znanja pred izpitno komisijo, ki so jo poleg predavateljev sestavljali še člani PK.

V začetku leta 1944 so pričeli s tečaji tudi na Štajerskem. Tu je PK KPS za Štajersko februarja, marca in aprila organiziral v Moravški dolini (v vaseh Velika vas, Miklavž, Dešenj) tri nižje partijske tečaje, ki so trajali po tri tedne in so jih vodili funkcionarji pri pokrajinskem oziroma oblastnem komiteju KPS za Štajersko (Sergej Kraigher, Cvetko Zagorski, Helič Modic, Andriana Levstik in Franc Hribar). Tečajniki, vseh je bilo 43, so prišli s Štajerske in Koroške. Šola je delala v zelo težkih razmerah, saj je bila Moravška dolina za čas njenega obstoja samo nekaj časa svobodna, pa tudi takrat so bile sovražne postojanke razmeroma blizu. Zato so v tečaje vključevali nizko število slušateljev.¹⁷

Z nastankom osvobojenega ozemlja v Gornji Savinjski dolini avgusta 1944 so tečaje obnovili. Takrat je namreč centralni komitej KPS poslal na Štajersko Tončko Durjavo in Mirana Bertoka, ki sta v maju in juniju 1944 obiskovala VI. partijski tečaj pri centralnem komiteju in si pridobila ustrezno kvalifikacijo za vodenje pokrajinske partijske šole na Štajerskem. Od avgusta do decembra 1944 se je zavrstilo pet tečajev (v bližini Ljubnega in Luč), od katerih so prvega imenovali kot nižjega — trajal je samo 10 dni, ostale pa kot srednje in so trajali po tri tedne. Vseh slušateljev je bilo okoli 120. Vsi tečaji so se zaključili z izpiti, razen petega, ki se je moral predčasno končati zaradi sovražne ofenzive decembra 1944. Ker je osvobojeno ozemlje prenehalo obstajati, s tečaji niso nadaljevali.¹⁸

V zgoraj navedenih tečajih pri centralnem in pokrajinskih komitejih KPS je bilo v nekajtedenskih ali celo dvomesečnih tečajih skupno okoli 1420 slušateljev. Vendar te šole niso mogle sprejeti vseh političnih delavcev, katerim bi bilo potrebno dati osnovno politično in organizacijsko znanje. Upoštevati je treba, da od leta 1943 doživljajo vse pokrajine Slovenije silovit razmah narodnoosvobodilnega gibanja v kvalitativnem in kvantitativnem smislu — nastajajo številne nove partizanske enote, nadalje se utrjujejo organizacije Osvobodilne fronte slovenskega naroda in druge množične politične organizacije, odbori ljudske oblasti, permanentno šte-

vilčno in organizacijsko pa sta rastle tudi SKOJ in Partija. Vse to je narekovalo potrebo po množici političnih delavcev, ki pa jih je bilo treba za politično delo v glavnem še usposobiti. Zato so v zimskih mesecih 1943-1944 začeli prirejati krajše partijske tečaje tudi rajonski, okrožni in divizijski komiteji KPS. Žal so podatki o tovrstnih tečajih precej fragmentarni in si ni mogoče ustvariti popolne slike njihovega razvoja.

Za območje IX. korpusa (Primorska in Gorenjska), kjer sta operirali XXX. in XXXI. divizija, je znano, da sta obstajali partijski šoli pri obeh divizijah. Pri prvi so se v marcu in aprilu 1944 zvrstili trije tečaji z okoli 60 tečajniki, ki jih je vodil Gregor Počkar. Ko si je divizija s tem zagotovila osnovne kadre, je šola prenehala z delom.¹⁹

V začetku marca 1944 je tudi politoddel XXXI. divizije pričel s partijskimi tečaji. Šola je prenehala z delom najkasneje v začetku avgusta 1944, ko je bila ukinjena in so začeli s pripravami za srednje partijske tečaje pri oblastnih komitejih KPS za Primorsko in Gorenjsko, kamor so potem odhajali tudi politični in vojaški funkcionarji iz enot IX. korpusa. Do 6. julija 1944 se je zvrstilo sedem 14-dnevnih tečajev s 164 gojenci, do ukinitve šole pa je bil verjetno še kak tečaj. Solo se vodili Franc Copi-Borutin, Matjaž Žigon in Lovro Kleindienst.²⁰

Na območju VII. korpusa (Dolenjska in Notranjska) s XV. in XVIII. divizijo sta tudi delovali dve divizijski partijski šoli. Pri XVIII. diviziji je začela z delom 13. decembra 1943, vodja šole pa je bil Martin Mencej in za njim Jože Nedog. Do začetka maja 1944 so se zvrstili štirje tečaji, do oktobra istega leta, ko je bila šola ukinjena, pa verjetno še štirje. V enem tečaju je bilo 20 do 30 slušateljev.²¹

Glede XV. divizije je sicer znano, da je imela lastno partijsko šolo v celi prvi polovici leta 1944, število tečajev pa ni znano. Upravnica šole je bila nekaj časa Franoka Klinc.²²

XIV. divizija z območja IV. operativne cone (Štajerska) verjetno ni imela lastne partijske šole, kar med drugim potrjuje podatek, da je od 23. do 30. maja 1944 priredila tečaj za 14 politdelegatov.²³

V divizijskih tečajih je pouk potekal po »Učnem načrtu za partijske šole pri divizijah NOV Slovenije in pri okrožnih komitetih KPS«²⁴. Poleg osnov marksistično-leninistične teorije, glavnih razdobj v zgodovini človeške družbe, razvoja delavskega gibanja, osnov politične ekonomije, kmečkega in narodnega vprašanja ter narodnoosvobodilnega gibanja, kar vse so vključevali tudi učni načrti drugih partijskih šol, so posvečali še posebno pozornost nalogam politikomisarjev oziroma njihovih namestnikov v partizanskih enotah ter agitaciji in propagandi v vojski.

Za vse partijske tečaje pri vojaških enotah velja značilnost, da so se jih udeleževali predvsem nižji kadri: politdelegati, politikomisarji in komandirji čet ter namestniki četnih politikomisarjev, medtem ko se bataljonski funkcionarji praviloma redko pojavljajo.

V drugi polovici leta 1944, ko so prenehale z delom divizijske partijske šole, so se začeli uveljavljati t.i. tečaji za politdelegat in politkomisarje oziroma politične šole pri oficinski šoli glavnega štaba NOV in PO Slovenije, podoficirskih šolah obeh korpusov ter pri divizijah. Od partijskih tečajev so se ti tečaji razlikovali glede učnega programa, ki se je omejeval na praktične potrebe teh kadrov v vojski.

Po rangu najnižjim političnim delavcem in s tem v glavnem mladim komunistom so bili namenjeni partijski tečaji, ki so jih pozimi 1943/1944 uvajali pri okrožnih in celo okrajnih komitejih KPS — slednji so imeli poseben učni načrt²⁵ — v skoraj vseh pokrajinah Slovenije in so za določeno število kadrov pomenili tudi pripravo za odhod v pokrajinsko partijsko šolo. Za te vrste tečajev je značilno, da izhajajo izrazito iz stališča potreb teh osnovnih teritorialno-političnih enot, da si zagotovijo najosnovnejši, najnižji, pa neogibno potreben kader, če je Partija hotela sistematično izgrajevati kakovostno in dosledno izpeljano mrežo lastne organizacije, uspešno sodelovati pri vsestranskem izgrajevanju organizacij Osvobodilne fronte in drugih množičnih organizacij, narodnoosvobodilnih odborov, partizanskih enot, skratka, če je hotela usmerjati razvoj narodnoosvobodilnega boja v vseh njegovih sferah in na vseh nivojih.

Vendar ta sistem šolanja kadrov ni bil dosledno izveden v vseh okrožjih zaradi pomanjkanja ustreznih predavateljev. Pa tudi z že uveljavljenimi tečaji centralni komite ni bil najbolj zadovoljen in je menil, da vsi predavatelji niso dovolj strokovno usposobljeni. Zato je 15. junija 1944 poslal okrožnico oblastnim in okrožnim komitejem, kjer je med drugim ugotavljal: »Važnost pravilne partijske vzgoje je tako velika, da ne moremo iste prepuščati komur koli si bodi od »predavateljev«, o katerih nimamo jamstva, da dobro obvladajo marksizem-leninizem in današnjo politično linijo (...). Iz tega nastaja nevarnost, da se naš kader ne vzgaja enako po vseh okrožjih, iz česar nujno sledi različnost v pogledih in nalogah Partije v tej ali oni organizaciji in iz tega nova nevarnost za idejno in politično razvodenitev in neenotnost naše Partije ter provincializem.«

Ta sistem šol je bil v bistvu preveč razdrobljen in centralni komite ni zmožal preverjati ustreznost kvalitete okrožnih šol — katere so, kot se zdi, v nekaterih primerih nastajale tudi precej samoiniciativno — zato je, med drugim tudi na opozorilo CK KPJ, zaradi enotne vzgoje kadrov odredil, da se ukličejo vsi kurzi pri okrožnih komitejih, razen v tistih primerih, kjer je že sam CK KPS postavil predavatelje z izpitom partijske šole pri CK KPS. Oblastnim komitejem pa je naročil, naj ponovno osnujejo pokrajinske partijske šole, kar se je potem tudi izvedlo, ter sporočil, da bo v bodoče postavljaj predavatelje okrožnih šol le CK KPS.²⁶

In po kakšnih kriterijih so šole izbirale slušatelje? Dejstvo, da so šole razpolagale z omejenimi kapacitetami, je narekovalo skrbno izbiro kadrov. Praviloma so prišli v poštev tisti, ki so že uspešno opravljali določene naloge, ki so že imeli izkušnje iz po-

litično-organizacijskega dela, niso pa imeli zadovoljivega teoretičnega znanja. Tako imamo celo primere, da obiskujejo na primer šolo pri centralnem komiteju KPS tudi člani pokrajinskih partijskih forumov in divizijski funkcionarji z ne tako kratkim partijskim stažem. Toda večina slušateljev v vseh šolah spada v kategorijo s kratkim partijskim stažem, ki še niti niso imeli možnosti razviti vseh svojih sposobnosti, so pa imeli veselje do učenja, in kar je bilo odločujoče, imeli so dispozicije, da se v perspektivi razvijajo v dobre politične delavce. Pri izbiri kandidatov je bilo zato potrebno tesno sodelovanje višjih partijskih forumov z nižjimi, da so s skupnimi močmi izbrali ustrezne kadre, del kadrov pa so v tečajje vključili na njihovo lastno pobudo. Zanimivo je, da vsi udeleženci tečajev niso bili člani Partije — nekateri so bili kandidati za člane Partije, drugi člani SKOJ, ki so sicer hodili v skojevsko šolo pri PK SKOJ za Slovenijo, tretji so bili pripadniki Osvobodilne fronte in partizanskih enot, vsi pa so z delom dokazali, da zaslužijo čimprejšen sprejem v Partijo, kar se je običajno izvršilo že na tečaju ali pa neposredno po njem.

Skrb za šole so prevzeli tisti partijski forumi, pri katerih se je šola nahajala. Zagotoviti so morali večje prostore na kar se da varnih območjih in oskrbovati šolo materialno ter z literaturo. Največje težave so bile s preskrbo literature, o čemer pričajo številne intervencije šolskih vodstev. Zlasti je primanjkovalo specialne literature, medtem ko s tekočim narodnoosvobodilnim tiskom in zgodovino VKP(b) ni bilo tolikšnih težav.

Če ocenjujemo pomen vseh teh partijskih šol, moremo zaključiti, da so prispevale pomemben delež pri seznanjanju visokega števila partijskega kadra z osnovami marksistične teorije, z vprašanji praktičnega organiziranja in vodenja organizacij, usposabljanju kadrov za samostojno učenje in razmišljanje, za idejni boj in u ustvarjalno delo.²⁷

OPOMBE

¹ Podatak Lidije Sentjunc in Zive Kraigher.

² Miroslav Stiplovšek — Ivan Vidali, Pregled važnejših dogodkov v kamniškem partijskem okrožju v letih 1941—1945, Mengeš 1960, str. 21.

³ Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 3, Ljubljana 1966, dok. št. 27.

⁴ Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 3, dok. št. 181.

⁵ Ivan Maček-Matija, Novi kadri, Ljudska pravica, 1. 9. 1943, št. 9.

⁶ Časovno so tečaji sledili:

I. tečaj: 20. julij — 10. avgust 1943 (približno)

II. tečaj: 10. avgust — 1. september 1943

III (a). tečaj: začetek septembra — kapitulacija Italije

III (b). tečaj: 20. december 1943 — 22. januar 1944

IV. tečaj: 31. januar — 13. marec 1944

V. tečaj: 20. marec — 15. maj 1944

VI. tečaj: 19. maj — 15. julij 1944

VII. tečaj: 16. julij — 28. septembar 1944

- VIII. tečaj: 6. oktober — 31. oktober 1944
- IX. tečaj: 6. november — 3. december 1944
- X. tečaj: 11. decembra 1944 — 14. januar 1945
- XI. tečaj: 6. februar — 13. marec 1945
- XII. tečaj: 15. marec — 15. april 1945

Prvih deset tečajev je bilo na Rogu, zadnja dva pa v Srednji vasi pri Crmošnjicah.

⁷ Čas trajanja tečajev in podatki o slušateljih so razvidni iz korespondence med vodstvom šole in CK KPS, iz seznamov, ki so bili napravljeni ob zaključku vsakega tečaja, ter iz seznama slušateljev, ki jih je v posebni knjigi vodila komisija za kadre pri CK KPS. Ker sezname po posameznih tečajih niso v celoti ohranjeni, daje popolno sliko o slušateljih le omenjena knjiga (ZA CK ZKS, dok. št. 16790). Zgoraj omenjene dokumente in vse nadaljnje, če drugače ne navajam, hrani ZA CK ZKS — fond Partijske šole.

⁸ ZA CK ZKS, dok. št. 13975.

⁹ ZA CK ZKS, dok. št. 13932.

¹⁰ ZA CK ZKS, dok. št. 13938.

¹¹ ZA CK ZKS, dok. št. 12964.

¹² Čas trajanja tečajev in število tečajnikov izpričujejo delno ohranjeni sezname tečajnikov po posameznih tečajih ter poročila vodstva šole PK oziroma CK KPS (ZA CK ZKS, fond partijske šole — Primorska).

Tečaji so sledili:

I. tečaj: konec oktobra — 9. novembra 1943

II. tečaj: 10.—21. november 1943

III. tečaj: 23. november — 6. december 1943

IV. tečaj: 8.—22. december 1943

V. tečaj: 27. december 1943 — 8. januar 1944

VI. tečaj: 11.—27. januar 1944

VII. tečaj: 10.—25. februar 1944

VIII. tečaj: 1. marec — prekinjen okoli 3. marca 1944

¹³ Poročilo Ivana Bratka pokrajinskemu komiteju KPS za Primorsko z dne 28. 1. 1944 o sovražnem vdoru v Cerklje ob novo, objavljeno v zbirki Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, 16. zvezek — Cerklje ob novo, Ljubljana 1980; Ivan Bratko, Izpit šestega tečaja, Spomini na partizanska leta, knjiga 2, Ljubljana 1974, str. 231—245.

¹⁴ Glej op. 12.

Tečaji so sledili:

I. tečaj: 9.—21. september 1944

II. tečaj: 27. september — 10. oktober 1944

III. tečaj: 3.—23. december 1944

IV. tečaj: 5.—25. januar 1945

V. tečaj: 30. januar — 22. februar 1945

VI. tečaj: 1.—23. marec 1945

VII. tečaj: 27. april — 2. junij 1945

I. nižji tečaj: april 1945 (10 dni)

II. nižji tečaj: začetek verjetno 30. april 1945

¹⁵ ZA CK ZSK, dok. št. 12946.

¹⁶ ZA CK ZSK, dok. št. 12996.

¹⁷ Janez Petje, Partijski tečaji na Moravškem v začetku leta 1944, A IZDG.

Tečaji so sledili:

I. tečaj: 12. februar — 5. marec 1944

II. tečaj: 14. marec — 3. april 1944

III. tečaj: 9. april — 30. april 1944

¹⁸ Zapis pogovora o partijskih šolah na Štajerskem med NOB z dne 6. 2. 1979, ZA CK ZKS; podatki o tečajih so razvidni še iz poročil vodstva šole centralnemu komiteju KPS (ZA CK ZKS, fond partijske šole — Štajerska).

Tečaji so sledili:

I. tečaj: 28. avgust — 7. september 1944

II. tečaj: 11. september — 4. oktober 1944

III. tečaj: 6.—31. november 1944

IV. tečaj: 4.—30. november 1944

V. tečaj: 3.—13. december 1944

¹⁹ ZA CK ZKS, poročili partijske šole XXX. divizije 3. in 16. aprila 1944, dok. št. 7370 in 7371; Klanjšček Zdravko, ustni vir.

²⁰ ZA CK ZKS, poročilo partijskega sveta XXXI. divizije 13. 3. 1944, dok. št. 7408; poročilo divizijskega komiteja 4. 8. 1944, dok. št. 7417; poročilo partijske šole XXXI. divizije 6. 7. 1944, dok. št. 7394.

²¹ ZA CK ZKS, poročilo partijske šole 31. 12. 1943, dok. št. 7640; poročilo divizijskega komiteja 21. 5. 1944, dok. št. 7637; Ivka Križnar, Partijske šole, fasc. 7.

²² A IZDG, fasc. 172/II, sezname absolventov političnih šol in tečajev iz enot VII. korpusa.

²³ ZA CK ZKS, poročilo politoddela XIV. divizije 5. 6. 1944, dok. št. 6936.

²⁴ ZA CK ZKS, dok. št. 13974.

²⁵ ZA CK ZKS, dok. št. 13976.

²⁶ ZA CK ZKS, dok. št. 13885.

²⁷ Lidija Sentjurc, Bitka, kakor življenje dolga, Ljubljana 1978, str. 467.

VIDA DEŽELAK—BARIČ

PARTY EDUCATION DURING THE NATIONAL LIBERATION WAR IN SLOVENIJA

The Communist Party of Slovenija, even under the most difficult time of fascist occupation, provided for the continuous social and political education of the broadest layers of the population and for the training of necessary activists for carrying out the leading in political and class assignments. In the education of the population, the role of communists was especially marked and responsible, and for this they had to be also well trained. So every communist had to educate himself, while party organisations besides organisational also held study meetings.

In order for younger party activists to learn independent work and the leading of the struggle, the party leadership organised, soon after the occupation, party courses from time to time. They were led, in Ljubljana, by the secretary of the Propaganda Committee of the Central Committee of the Communist Party of Slovenija, Boris Zihlerl, until he left Ljubljana, at the beginning of 1943.

The problem of the training of party activists became very pronounced in 1943, since many older and experienced communists had been killed or imprisoned, their place had to be taken by younger ones who lacked the necessary organisational experience and theoretical knowledge, the Central Committee of the Communist Party of Slovenija established a party school, taught mainly by Boris Zihlerl, in Kočevski Rog in July 1943. Up to the liberation the school held twelve courses and had 571 students. Following the capitulation of Italy, the school was attended by communists primarily from the Ljubljana region

and the 7th Corpus, the courses also became higher regional courses. This decision was made, primarily, since party school had also been established in Primorska and Štajerska.

In the Primorska region, which was also accessible to the communists from Gorenjska, there were two schools—the first from October 1943 to the beginning of 1944, which had to be closed due to the offensive of the occupying power, and the second from September 1944 up to the liberation. Both schools had seven courses with about 500 students. For the Primorska communists these courses were particularly important since they gave them their first knowledge of Marxism and the first organisational instructions for their work. The activists who had lived in pre-war Yugoslavia, had organisational experience from their work in various social communities, the Primorska communists, who had lived under fascist occupation, did not have their own organisation and gained their first organisational experience during the National Liberation War.

The Regional Committee of the Communist Party of Slovenija for Štajerska also organised three party courses from March to May 1944, and from the time of the liberation of the Upper Savinja Valley (August—December 1944), five more courses. The regional party schools instructed activists and fighters from Štajerska, Koroška and also from the Kamnik region, which came under the Gorenjska political forums.

Besides these courses mentioned, others organised by the Central Committee and the regional committees, had about 1350 students attending one or several month courses.

Since the party schools at the Central Committee of the Communist Party of Slovenija, the regional and district committees of the Party could not include all the activists, several shorter courses were organised by municipal and division committees.

At these courses, which followed an established curriculum, the students became acquainted with the basics of Marxist theory and with the questions of the practical organisation and conduct of an organisation, while the basic aim was to teach them to study independently and think, for the ideological struggle and creative effort.